

Příloha č. 2

Přehled relevantních diagnostických metod k diagnostice rozumových schopností a adaptivního chování

Tabulka 1: Diagnostické metody k hodnocení rozumových schopností dětí, žáků a studentů do 18 let věku (stav k 30. 11. 2024) #1

Diagnostická metoda	Věk osob, pro jejichž testování je metoda určena	Rok vydání	Termín sběru dat pro sestavení norem metody a aktuální stáří norem	Reliabilita celkového skóru (interní konzistence) #2	Interval spolehlivosti celkového skóru (p = 0,05) #3	Minimální úroveň IQ, kterou uvádí normy testu (IQ ≤ x)	Zdroj informace k výkonu dílčích sociokulturních skupin v ČR	Dostupné odhady výkonu romských dětí a žáků			Dostupné odhady výkonu osob z majority se sociálním znevýhodněním	Dostupné odhady výkonu osob s výrazně odlišnou úrovní vzdělání v ČR (VŠ vs. ZŠ)	Komentář k poznatkům o vlivu sociálního znevýhodnění a dalších faktorů a celkové zhodnocení metody	Hodnocení spolehlivosti informací k vlivu sociálních, kulturních a jazykových faktorů
								SZ status neznámý nebo různý (A)	bez sociálního znevýhodnění (B)	sociálně znevýhodnění (C)				
BSID-II, (Bayley III)	0;1–3;5	česká příručka 2007 (BSID-II)	2001–2003 (21)	0,89	±10 bodů	50	–	–	–	–	–	–	Tyto poznatky nejsou k dispozici. / BSID je v poradenském systému využitelný např. při rozhodování o poskytnutí včasné podpory v útlém věku, podobně jako jiné vývojové škály. Distribuce BSID-II byla ukončena, je umožněno užití BAYLEY III.	–
CAS2	5;0–18;11	2017	2015–2016 (8)	pouze USA 0,96–0,97	pouze USA ±5,1–5,9	40	–	–	–	–	–	–	Tyto poznatky nejsou k dispozici. / CAS2 je aktuální metodou, přínosnou vzhledem k tomu, že je založena na teorii PASS. Nevýhodou je, že některé údaje k charakteristikám metody jsou uvedeny pouze ze standardizace metody v USA.	–
CFT 20-R	7;6–14;11	2015	2011–2013 (11)	0,88	±10 bodů	48	stand.	–	–	≈ -1,6σ (n = 277)	≈ -1,0σ (n = 303)	–	Metoda CFT poskytuje podrobné informace o výkonu žáků s různou hloubkou sociálního znevýhodnění. Autoři rozdíl mezi soc. znevýhodněnou majoritou a romskými dětmi připisují odlišnému zastoupení faktorů znevýhodnění (u romských žáků jsou závažnější situace znevýhodnění četnější). / Metoda je založena na obrazovém materiálu, nevystihuje proto rozumové schopnosti v celé jejich šíři. Má však potenciál být užitečnou doplňkovou metodou, využitelnou při ověření závěrů vyšetření komplexními testy rozumových schopností. Výhodou metody je kvalitně provedená standardizace poskytující důvěryhodnou informaci o souvislosti hloubky sociálního znevýhodnění a výkonu v testu.	p p p p
IDS	5;0–10;11	2013	2011–2013 (11)	0,72	±15,5 bodů	55	výzk.	≈ -1,4σ (n = 20)	≈ -0,9σ (n = 6)	≈ -1,6σ (n = 14)	–	–	Předběžné poznatky o souvislosti sociálního znevýhodnění a výkonu v testu IDS pochází z nepublikovaného výzkumu provedeného v Brně u skupiny 20 romských žáků ve věku 7;4–8;1 v červnu 2014. První hodnota uvádí průměrný výkon skupiny žáků bez znevýhodnění (N = 6), druhá hodnota výkon ve skupině žáků se 3 a více indikátory sociálního znevýhodnění (N = 14). Nižší výkon byl celkově pozorován u nekognitivních indexů testu IDS (přibližně -1,1σ). / Výhodou testu IDS je komplexnost, tj. možnost posoudit kromě kognitivního vývoje také oblast psychomotoriky, sociálně-emočních kompetencí, vývoje řeči a matematických dovedností.	p
IDS-P	3;0–5;11	2018	2016-2017 (6)	0,86	±15 bodů	55	stand.	–	–	–	–	R = 0,206 (matka), R = 0,197 (otec)	Metoda uvádí údaj o korelaci výkonu v oblasti kognice se vzděláním matky a otce. / Aktuální metoda, která umožňuje hodnocení obecné inteligence, psychomotoriky, sociálně emoční kompetence, logicko-matematického myšlení a řeči v předškolním věku.	–
INSBAT	≥ 12;0	2011	pouze zahraniční norma 2008–09 (15)	volba uživatele	neuv.	–	–	–	–	–	–	–	Manuál obsahuje informace k výkonu osob podle úrovně dosaženého vzdělání získané na zahraničním vzorku. / Existují normy pro část subtestů pro žáky ve věku 12–13 a 14–15 let; dále úplné od 16 let. Baterie INSBAT je výrazně modulární, umožňuje v souladu s teorií CHC zvolit měření pouze některých schopností, s ohledem na využití adaptivního testování také s nastavením požadované míry přesnosti měření, která pak ovlivňuje délku testu. Při volbě určitého minimálního počtu subtestů lze získat závěr o celkových rozumových schopnostech žáka. Vzhledem k absenci české normy by test neměl být používán pro zásadní rozhodnutí týkající se žáka, jež vyžaduje přesné určení pásma inteligence.	–

Diagnostická metoda	Věk osob, pro jejichž testování je metoda určena	Rok vydání	Termín sběru dat pro sestavení normy metody a aktuální stáří normy	Reliabilita celkového skóru (interní konzistence) #2	Interval spolehlivosti celkového skóru ($p = 0,05$) #3	Minimální úroveň IQ, kterou uvádí normy testu ($IQ \leq x$)	Zdroj informace k výkonu dílčích sociokulturních skupin v ČR	Dostupné odhady výkonu dětí a žáků			Dostupné odhady výkonu osob z majority se sociálním znevýhodněním	Dostupné odhady výkonu osob s výrazně odlišnou úrovní vzdělání v ČR (VŠ vs. ZŠ)	Komentář k poznatkům o vlivu sociálního znevýhodnění a dalších faktorů a celkové zhodnocení metody	Hodnocení spolehlivosti informací k vlivu sociálních, kulturních a jazykových faktorů
								SZ status neznámý nebo různý (A)	bez sociálního znevýhodnění (B)	sociálně znevýhodnění (C)				
Invenio	6;0–12;0	2021/22	2018 a průběžné aktualizace (nyní 2024)	0,84; 0,84; 0,87 dle testu (diag. hry)	$\pm 11-12$ bodů	50	–	–	–	–	–	–	Invenio je komplexní systém, který zahrnuje testy (diagnostické hry) měřící různé faktory v rámci CHC modelu. Administrace a hodnocení je výhradně digitální, v on-line režimu. Metoda vyžaduje přiměřenou znalost jazyka administrace (český, v pilotním režimu existuje slovenská a anglická verze) kvůli porozumění verbální instrukci.	–
ISA	$\geq 14;0$	2001	ve vydání 1999 zahraniční norma (25), vydav. uvádí dostupnost české normy od 2005 (19)	0,98	± 4 body	–	–	–	–	–	–	–	Manuál obsahuje informace k výkonu osob podle úrovně dosaženého vzdělání získané na zahraničním vzorku. / Test s velkou tradicí v diagnostice intelektu navazující na metodu IST 70. Pro významnější rozhodnutí týkající se žáka by měl být využit pouze tehdy, pokud má poradce k dispozici českou normu, která však také zastarala.	–
I-S-T 2000 R	$\geq 14;0$	2015	1. vyd.: neuvedeno (> 19) 2. vyd.: 2012–2013 (11)	0,96	± 6 bodů	42	stand.	–	–	–	–	viz komentář	Manuál obsahuje oddělené normy pro studenty gymnázií a studenty ostatních škol a učilišť. V 2. vydání metody jsou obsaženy aktualizované normy pro osoby ve věku 14 (ZŠ, SS) až 33 let (absolventi středních škol). / Test s velkou tradicí v diagnostice intelektu navazující na metodu IST 70. Výhodou je dobrá znalost metody a rozsáhlé klinické zkušenosti poradenských pracovníků s využitím testu.	–
K-ABC	2;5–12;5	2000	pouze zahraniční (> 24)	0,94	$\pm 7,0$ bodů	40	–	–	–	–	–	–	Tyto poznatky nejsou k dispozici. / Vzhledem k absenci české normy a zastarání zahraniční normy by test neměl být používán pro významnější rozhodnutí týkající se žáka, jež vyžaduje přesné určení pásma inteligence.	–
KIT	12;0–59;11	2017	2015–2016 (7)	0,92	odlišný dle úrovně měřené schopnosti	neuv.	stand.	–	–	–	–	d = 1,6 u žáků ZŠ/víceletého gymnázia; dle typu střední školy oproti gymnáziu až $-1,4\sigma$ / vliv vzdělání osob ve věku 30 let ZŠ oproti VŠ $-1,7\sigma$	Manuál obsahuje informace k odlišnostem výkonu u studentů různých typů škol, žáků ZŠ a víceletého gymnázia, a dále informace pro predikci výkonu ve vztahu k věku a vzdělání testované osoby. / Aktuální skriningová metoda, jejíž základ je v tradiční metodě T.I.P. rozšířená o nové subtesty. Je konstruována s teoretickou oporou o CHC teorii a s využitím IRT, což příznivě ovlivňuje možnosti vyhodnocení vyšetření.	–
SON-R 2½–7	2;6–7;0	2008	2005–2006 (18)	0,92	$\pm 8,0$ bodů	50	stand. a výzk.	$-0,8\sigma$	–	–	$-2,3\sigma$ u skupiny s nízkým socioek. post (n = 89), proti skupině s vysokým socioek. postavením (n = 91)	výkon skupiny s rodiči se ZŠ vzděláním je oproti rodičům s VŠ vzděláním nižší $-2,3\sigma$	Příručka testu uvádí informaci o výkonu dětí rodičů s různým vzděláním; informace o výkonu dětí z úplných/neúplných rodin ($-0,6\sigma$). Příručka uvádí výkon dětí s „nízkým socioekonomickým postavením“ (určeno psychology na základě jim dostupných informací) až s „vysokým socioekonomickým postavením“. Informace k výkonu romských žáků byly zjištěny na Slovensku, pozorovaný průměrný výkon $\approx -0,8\sigma$ nebyl statisticky signifikantně odlišný od výkonu žáků příslušejících k majoritě, vzorek romských žáků byl zanedbatelný, N = 13 (Dočkal et al., 2007). / Výhodou SON-R je možnost neverbální administrace a využití již od předškolního věku; test však podle stávajících poznatků nelze označit za kulturně nezávislý. Podrobnou studii na téma vlivu prostředí žáka na řešení tohoto testu publikovali Pekárková, Lábusová, Rendl, Nikolai (2010). Některé položky testu zastarávají, v tomto ohledu jsou problematické např. graficky zpracované obrazové předlohy s předměty z běžného života.	p p p p / p
WAIS-III	16;0–89;11	2010	neuvedeno (> 14)	0,91	$\pm 8,0$ bodů pro průměrné IQ	45	–	–	–	–	–	–	Tyto poznatky nejsou k dispozici. / WAIS je komplexním testem využitelným od 16 let.	–

Diagnostická metoda	Věk osob, pro jejichž testování je metoda určena	Rok vydání	Termín sběru dat pro sestavení norem metody a aktuální stáří norem	Reliabilita celkového skóru (interní konzistence) #2	Interval spolehlivosti celkového skóru ($p = 0,05$) #3	Minimální úroveň IQ, kterou uvádí normy testu ($IQ \leq x$)	Zdroj informace k výkonu dílčích sociokulturních skupin v ČR	Dostupné odhady výkonu romských dětí a žáků			Dostupné odhady výkonu osob z majority se sociálním znevýhodněním	Dostupné odhady výkonu osob s výrazně odlišnou úrovní vzdělání v ČR (VŠ vs. ZŠ)	Komentář k poznatkům o vlivu sociálního znevýhodnění a dalších faktorů a celkové zhodnocení metody	Hodnocení spolehlivosti informací k vlivu sociálních, kulturních a jazykových faktorů
								SZ status neznámý nebo různý (A)	bez sociálního znevýhodnění (B)	sociálně znevýhodnění (C)				
WISC-III	6;0–16;11	2002	2000 (24)	0,96	$\pm 7,0$ bodů pro IQ 100	49	výzk.	–	–	$-1,9\sigma$ (n = 50)	$-1,1\sigma$ (n = 52)	–	Poznatky pocházejí ze studie IPPP ČR (Mikulková a Pacnerová, 2009), která sledovala výkon sociálně znevýhodněných žáků z majority a romských žáků. Jako kritérium sociálního znevýhodnění bylo bráno pobírání dávek hmotné nouze a sociálního příplatku, nezaměstnanost rodičů, špatná dostupnost místa bydliště a nízké vzdělání rodičů. S možnými odlišnostmi sociálního znevýhodnění v jednotlivých případech se nepracovalo. / Výhodou WISC-III je dobrá znalost metody mezi pracovníky poraden (včetně související klinické zkušenosti) a komplexní charakter metody. Vzhledem k absenci aktuální české normy by pro závažnější rozhodnutí týkající se žáka měla být upřednostněna metoda WISC-V nebo jiný komplexní test inteligence s aktuální normou.	p p
WISC-III ^{UK}	6;0–16;11	1996, úprava Dan, Boschek 2000	2000 (24)	0,94	$\pm 7,0$ bodů pro IQ 100	49	stand.	$-1,3\sigma$ (n = 89)	–	–	–	–	V rámci standardizace WISC s úpravou kolektivu pod vedením J. Dana byly získány informace o výkonu vzorku 89 romských žáků. Zjištění byla publikována v Dan (2000), Boschek (2000) a Dan (2002). / Původní vydání testu v ČR nesplňovalo všechna očekávání. Proto byly v rámci vládního úkolu připraveny upravené instrukce a nové normy, k jejichž využití však nedal souhlas držitel autorských práv. Pro účely této metodické informace je podstatné, že v rámci sběru dat byly získány informace o výkonu romských žáků na položkách, které jsou velice blízké položkám ve vydání testu WISC-III v roce 2002 v Testcentru.	viz#5
WISC-V	6;0–16;11	2024	2023 (1)	0,96	94–106	40	–	–	–	–	–	–	V rámci standardizace WISC-V byly vyšetřeny děti rodičů s různou úrovní dosaženého vzdělání (ZŠ, SŠ, VŠ), příručka však neposkytuje další informace k rozdílům ve výkonu těchto skupin. Metoda upozorňuje na možné zkreslení v situaci, kdy český jazyk není mateřským jazykem dítěte.	
WJ IE	5;0–90;0	2007	2004–2006 (18)	odlišný dle úrovně měřené schopnosti	neuv.	výzk.	–	–	$-1,8\sigma$ (n = 41)	–	–	–	Uvedené poznatky přinesl výzkum s dětmi ve věku 8–13 let se slovenskou verzí testu realizovaný v roce 2008. Poznatky se týkaly sociálně znevýhodněných romských žáků (izolované místo bydliště, nestandardní materiální podmínky, 4 a více dětí v rodině, někteří žáci splňovali i další kritéria sociálního znevýhodnění). / Výhodou testu Woodcock-Johnson je komplexnost, věkové rozpětí využití a využití IRT pro přesnější odvození charakteristik měření v závislosti na úrovni měřené vlastnosti. Metoda již není distribuována.	p
WJ IE II	5;0–90;0	2010	2004–2006, sběr částí dat později (18 a méně)	odlišná dle úrovně měřené schopnosti; $\approx \pm 6$ bodů pro IQ 100	neuv.	–	–	–	–	–	–	–	Druhá verze testu se s prvním vydáním úzce překrývá v části úloh, lze tedy usuzovat i na podobné odlišnosti výkonu.	–

Diagnostická metoda	Věk osob, pro jejichž testování je metoda určena	Rok vydání	Termín sběru dat pro sestavení norem metody a aktuální stáří norem	Reliabilita celkového skóru (interní konzistence) #2	Interval spolehlivosti celkového skóru ($p = 0,05$) #3	Minimální úroveň IQ, kterou uvádí normy testu ($IQ \leq x$)	Zdroj informace k výkonu dílčích sociokulturních skupin v ČR	Dostupné odhady výkonu romských dětí a žáků			Dostupné odhady výkonu osob z majority se sociálním znevýhodněním	Dostupné odhady výkonu osob s výrazně odlišnou úrovní vzdělání v ČR (VŠ vs. ZŠ)	Komentář k poznatkům o vlivu sociálního znevýhodnění a dalších faktorů a celkové zhodnocení metody	Hodnocení spolehlivosti informací k vlivu sociálních, kulturních a jazykových faktorů
								SZ status neznaný nebo různý (A)	bez sociálního znevýhodnění (B)	sociálně znevýhodnění (C)				
WJ IV. COG	5;0–60;11	2019	2017–2019 (4)	u věkových skupin ze standard. 5;0–80;11 $r_{cc} = 0,91–0,98$ u romských dětí BIA $r_{cc} = 0,985$	odlišný dle úrovně měřené schopnosti	16	výzk.	BIA $-0,8\sigma$ ($n=234$, po vyřazení části poz.) $-1,6\sigma$ ($n = 400$, všechna poz.)	–	BIA $-0,4\sigma$ skupina soc. znev. oproti skupině bez soc. znev. BIA $-1,5\sigma$ / $-1,4\sigma$ při por. matek a otců s nejv. ZV/nebo vyšším vzděl. ($n = 400$)	–	–	Detailní informace k výkonu romských dětí a žáků v testu přináší projekt TL02000187 <i>Standardizace testu Woodcock-Johnson IV pro populaci romských dětí</i> , ve kterém bylo metodou vyšetřeno 400 romských dětí ve věku 6–11 let a paralelně byly zadány vybrané testy školních dovedností a posouzena míra sociálního znevýhodnění. Detailní informaci o zjištěných obsahuje závěrečná zpráva z projektu (Mrhálek et al., 2022) distribuovaná NPI. V projektu nebyl zjišťován klastř Obecné inteligence (GIA), ale Zkrácená inteligenční škála (BIA) a některé další klastry a dílčí skóry pro celkem 8 testů základní a 2 testy rozšířené baterie. Ve sloupci A, týkajícím se romských žáků, je uveden vážený průměr odchylky od výkonu majority z jednotlivých věkových kategorií po vyřazení části sporných pozorování a před vyřazením těchto pozorování. Ve sl. C je uvedena odlišnost průměrného výkonu skupiny bez sociálního znevýhodnění (≤ 20 . percentil v škále posouzení sociálního znevýhodnění) v porovnání se skupinou sociálně znevýhodněnou (≥ 80 . percentilu v škále posouzení sociálního znevýhodnění). Dále je uveden rozdíl průměrného výkonu skupin romských dětí s matkou/otcem s neukončeným základním nebo nejvýše základním vzděláním oproti skupině dětí, kde matka či otec dosáhli libovolného vyššího než základního vzdělání. / WJ IV. COG je rozsáhlou komplexní baterií pro posuzování rozumových schopností aktuální konstrukce. Mimořádný je rozsah informací dostupných k metodě.	p p p p

Vysvětlivky k tabulce:

- #1 Tabulka uvádí metody s vydáním od roku 2000, které umožňují odhad obecné inteligence testované osoby. Není uvedena řada metod pro posuzování dílčích kognitivních schopností (např. paměti, pozornosti apod.), které tento požadavek nesplňují. Niže jmenované metody neuvedené v tabulce nepovažujeme za vhodné pro běžnou standardizovanou diagnostiku rozumových schopností, **jestliže je nezbytné přesně určit konkrétní pásmo inteligence** s potenciálně závažnými důsledky pro klienta. Důvodem k opatrnosti je u těchto metod zastarání testových norem a/nebo jejich zahraniční provenience. V potaz je nutné vzít také zastarání některých položek těchto metod. Neznamená to, že by tyto testy svoji hodnotu pro diagnostiku zcela ztratily – využitelné mohou být např. pro orientační porovnání výkonu mezi více konkrétními probandy (kdo dosahuje vyššího a kdo nižšího výkonu), pro zkoumání profilu rozumových schopností, a dále pro dynamickou diagnostiku se zajímavým a poradenským pracovníkům dobře známým podnětovým materiálem. Přiřazení výkonu k určitému standardnímu skóru je u těchto metod pravděpodobně zatíženo výraznější chybou vzhledem k stáří normy a/nebo sestavení normy na jiné než české populaci: Standardní progresivní matice (1991), Barevné standardní progresivní matice (1985), Orientační test rozumových schopností (1981), Názorové řady (1992), Váňův inteligenční test (1973), Orientační zkouška (vydání 1997), Pražský dětský Wechsler (1973), Terman-Merrill III. revize (1972), Test intelektového potenciálu (1971), Heidelberský nonverbální test (1993), Analytický inteligenční test (1972), Test kognitivních schopností (1997); Test úrovně rozumových schopností (1993), Stanford-Binet IV (1995). Stejně tvrzení platí i pro ty metody uvedené v tabulce, jejichž normy jsou starší 20 let.
- #2 Uvedena je obvykle informace k reliabilitě celkového skóru při využití nezkrácené formy testu – pro většinu metod ve smyslu interní konzistence vyjádřené Cronbachovým α pro celý normotvorný vzorek (případně jako medián za jednotlivé věkové kategorie, pro které byla reliabilita vyčíslena). Manuály metod uvádí k reliabilitě běžně podrobnější informace pro různé věkové skupiny, dílčí skóry aj. U BSID-II je uvedena reliabilita pro index mentálního vývoje (MVI), u metody IDS reliabilita vážených skóre sedmi subtestů funkční oblasti Kognitivní funkce. U IDS-P uvádíme průměrnou reliabilitu za všechny věkové kategorie pro skór Kognice. Pro metodu CAS2 je uvedeno rozpětí reliability celkových skóre při využití rozšířené baterie, ovšem pouze dle zahraniční standardizace metody. Podle povahy metody jsou pro interpretaci podstatné a u některých metod dostupné i další údaje, např. o shodě mezi posuzovateli u vývojových škál či test-retestové reliabilitě apod.
- #3 Vzhledem k tomu, že některé testy uvádějí intervaly spolehlivosti pro jinou hladinu průkaznosti, případně uvádí pouze údaje, ze kterých lze interval spolehlivosti dopočítat, byly zde uvedené intervaly spolehlivosti pro hladinu průkaznosti $p = 0,05$ v některých případech dopočítány. U některých testů (např. WISC, WAIS, IDS) je interval spolehlivosti umístěn okolo získaného bodového odhadu skóru asymetricky; u některých testů je jeho výpočet založen nikoliv na standardní chybě měření, ale na standardní chybě odhadu. U testů založených na IRT je šířka intervalu vyčíslena odlišně pro různé úrovně měřeného rysu, proto v tabulce

uvádíme odhady pro skór 100, pokud jsou k dispozici. Dále u některých testů nejsou skóry uváděny jako IQ skóry, ale je využito např. t-skóru. Ze všech zde uvedených důvodů je nutné čerpat podrobné informace ke spolehlivosti měření vždy přednostně z manuálů testů, zde uvádíme pouze velmi hrubé údaje pro základní orientaci.

#4 Viz též vysvětlení k těmto údajům v komentářích k metodické informaci.

#5 Standardizace WISC, realizovaná v rámci vládního úkolu č. 686/1997, byla provedena na reprezentativním vzorku české populace. Součástí standardizačního vzorku bylo také 6 % romských dětí (žáků). Dle zástupců Romskeho střediska v Brně složení sestaveného vzorku uspokojivě vystihlo skladbu romské populace v ČR. Pro aktuálnější testy inteligence se jednalo o čtvrtý největší český či slovenský vzorek posuzující výkon romských žáků. V publikaci, která dokončení vládního úkolu provázela (Dan, 2000), bylo uvedeno několik zjištění (vysoká korelace pořadí obtížností úloh u obou skupin, při vyjádření v absolutních hodnotách malý vliv vzorku romských žáků na celkovou normu), která byla chápána jako jednoznačný argument proti obavám, že by test romské žáky znevýhodňoval. Konkrétní informace o zjištěném průměrném výkonu romských dětí ve standardizaci WISC byly publikovány později (Dan, 2002). K přijatelnosti testu pro ověření výkonu u romských dětí byly vznášeny dotazy, na jejichž základě vznikla odborná vyjádření pro ApPPP a Unii psychologických asociací (Urbánek, 2012; Urbánek a Širůček, 2013b). Podle těchto vyjádření poskytnuté empirické důkazy nedokládají ekvivalenci metody WISC-III u romské minority dostatečně, naopak se zdá, že romské děti test podhodnocuje. Nedostatek informací bohužel znemožňuje přesnější odhad míry podhodnocení.

(Přehled pokračuje metodami pro hodnocení adaptivních kompetencí na další stránce a následně metod pro posouzení jiných životních podmínek a odlišného kulturního prostředí)

Tabulka 2: Diagnostické metody a posuzovací schémata k hodnocení adaptivních kompetencí dětí, žáků a studentů do 18 let věku (stav k 30. 11. 2024)

Od konce roku 2024 je pro diagnostiku adaptivních kompetencí k dispozici standardizovaná Škála pro posouzení adaptivního chování u dětí ADACHO. Adaptivní kompetence by mělo být vždy zhodnoceny také s využitím kvalitativních postupů. Psychologům jsou dále dostupné i některé v tabulce neuvedené metody, které umožňují hodnocení kognitivních schopností úzce podmiňujících adaptivní kompetence (např. exekutivní funkce, paměť, pozornost), případně metody umožňující hodnocení dílčích aspektů adaptivních kompetencí (motorika u předškolních dětí, emoční inteligence apod.).

Metoda/schéma	Věk	Rok vydání	Stáří normy (let)	Reliabilita celkového skóru (interní konz.) ^{#1}	Interval spol. celk. skóru (0,05)	Možnost vyjádření adaptivních kompetencí standardním skórem	Informace k výkonu sociálně znevýhodněné či sociokulturně odlišné populace	Popis metody
Edukačně-hodnotící profil dítěte s poruchou autistického spektra (do 7 let)	0;1–7;0	2007	–	–	–	NE	Není k dispozici.	Profil umožňuje orientační hodnocení vývojové úrovně žáka podle vývojových očekávání v jednotlivých letech života. Vychází z nároků kladených na intaktní populaci v oblastech sociálního vývoje, komunikace, imitace, hrubé a jemné motoriky, grafomotoriky a kresby, sebeobsluhy, vnímání a abstraktně vizuálního myšlení. Manuál obsahuje doporučení pro posouzení jednotlivých dovedností, v některých oblastech je hodnocení objektivizováno zadáním úkolů s využitím standardizovaných pomůcek.
Edukačně-hodnotící profil dítěte s poruchou autistického spektra (8–15 let)	7;1–15;0	2005	–	–	–	NE	Není k dispozici.	Profil umožňuje orientační hodnocení vývojové úrovně žáka podle vývojových očekávání v jednotlivých letech života. Vychází z nároků kladených na intaktní populaci. Pro posouzení adaptivních kompetencí jsou významné zejména sledované sociální kompetence, oblast emocí, jazykové komunikace v oblasti pragmatiky a sociálně praktické dovednosti. Manuál obsahuje doporučení pro hodnocení jednotlivých dovedností, v některých oblastech je hodnocení objektivizováno zadáním standardizovaných úkolů v testových sešitech.
Hanák, P. <i>Diagnostika a edukace dětí a žáků s těžkým zdravotním postižením</i> . 2. vyd. Praha: NÚV. ISBN 978-80-86856-89-6	0;1–3;11	2011	–	–	–	NE	Není k dispozici.	Publikace obsahuje podrobné záznamové archy pro hodnocení různých aspektů adaptace popisující sekvenci vývojových očekávání od narození do tří let; na diagnostiku pak navazují metodiky pro rozvoj jednotlivých dovedností. Umožňuje sledování těchto dovedností (grafomotorika, jemná motorika, hrubá motorika, poznávací schopnosti, řeč, stravování, hygiena, oblékání, osobní čistota, socializace). Publikaci je vhodné využít ve věku do 3 let a dále u klientů s těžším mentálním postižením.
<i>Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví: MKF</i> . Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1587-2	dospělí, v zahraničí existuje verze pro děti a dospívající	2008	–	–	–	NE	Není k dispozici.	Publikace se věnuje hodnocení, klasifikace funkčních schopností a vyjádření stupně postižení. Inspirující pro poradenské pracovníky může být popis oblastí a kritérií hodnocení omezení v „aktivitách a participaci“, které vystihují fungování dospělého v oblasti učení a aplikace vědomostí, obecných úkolů a požadavků, komunikace, pohyblivosti, péče o sebe, života v domácnosti, interpersonálních vztahů, hlavních oblastech života (výchova, práce a zaměstnání, ekonomický život) a v komunitním, sociálním a občanském životě. V zahraniční verzi existuje také ICF-CY – verze dokumentu pro děti a dospívající; v budoucnu se počítá se sloučením obou dokumentů v jeden.
Socioemoční index IDS	5;0–10;11	2013	10	0,64	±17,6 bodu	ANO, hranice ≤ 55	V předvýzkumu z roku 2014 byl výkon romských žáků na úrovni ≈ -1,1σ	Využití socioemočního indexu jako indikátoru adaptivního chování je problematické. Indikátor sice podle manuálu metody signifikantně koreluje se škálami přizpůsobení, ale korelace jsou slabé (0,1–0,2, v jednom případě 0,3); podobně slabou korelaci jsme zaznamenali i vůči dotazníku adaptivních kompetencí, který byl součástí předvýzkumu u romských žáků. Předpokládáme, že index může vyjadřovat porozumění tomu, jak „by se mělo“ jednat v sociálních situacích, skutečné využívání kompetencí nemusí odrážet přesně.

Metoda/schéma	Věk	Rok vydání	Stáří normy (let)	Reliabilita celkového skóru (interní konz.)	Interval spol. celk. skóru (0,05)	Možnost vyjádření adaptivních kompetencí standardním skórem	Informace k výkonu sociálně znevýhodněné či sociokulturně odlišné populace	Popis metody
Škála pro posouzení adaptivního chování u dětí (ADACHO)	5–15;11	2024	2022–2023 (1)	0,96	t-skór ±4 body	ANO (t-skór)	Adaptivita sociálně znevýhodněných žáků (při kontrastu krajních tercilových skupin dle SZ vyjádřené POD) ≈ -5 bodů t-skóru. Při porovnání celkového skóru ADACHO u majority a romské minority rozdíl průměrů skupin činí 5 bodů t-skóru při rodičovském hodnocení, 11 bodů v učitelské formě.	Metoda umožňuje hodnotit adaptivní schopnosti dítěte rodičem (pečovatelem) nebo učiteli (pedagogickými pracovníky) v těchto oblastech: konceptuální, samostatnost, sociální, komunikace a sebeřízení. Příručka obsahuje informace o souvislosti nejvyššího dosaženého vzdělání matky a adaptivních schopností, vlivu úplnosti rodiny (2 pečovatelé v rodině), vlivu sociálního znevýhodnění vyjádřeného škálou POD a souvislosti adaptivních schopností hodnocených metodou a příslušnosti k romské menšině. Hloubka sociálního znevýhodnění vyjádřená škálou POD má negativní vliv na získané skóre adaptivního chování. Manuál k metodě obsahuje informace k fungování škály u romské menšiny (N = 108). Největší rozdíly popsané mezi majoritou a minoritou jsou v konceptuální oblasti. Nesignifikantní rozdíl u sociální oblasti byl zjištěn v rodičovské verzi. V hodnocení adaptivity rodiči a učiteli je u skupiny romských dětí dosaženo nižší míry shody, než je tomu u posouzení adaptivity rodiči a učiteli u majoritní skupiny.
SPASD	5;0–15;11	2021	orient. > 3	neuv.	neuv.	ANO, hranice ≤ 50, pouze do pásma průměru, nikoliv výše	Adaptivita sociálně znevýhodněných žáků (při kontrastu krajních tercilových skupin z hlediska SZ) ≈ -0,5σ; ještě výrazněji u nejnižší věkové skupiny 5–8 let.	Metoda byla od roku 2021 distribuována spolupracovníkům v oblasti školského poradenství, kteří dokončili spolupráci na sběru dat v projektu pilotáže ADACHO. Poskytnuta byla dočasná norma založená na sběru dat v letech 2017–2019. Metoda umožňuje v této verzi hodnotit adaptivní schopnosti dítěte rodičem (pečovatelem) nebo učiteli (pedagogickými pracovníky) v konceptuální, sociální a praktické doméně a v indexech komunikace, seberegulace, sociální a samostatnosti. V roce 2024 nahrazena finální verzí ADACHO, SPASD již nebude distribuován.
Škála míry podpory (SIS)	> 16	2009	zahraniční normy > 14	Nemáme k dispozici.		ANO hranice ≤ 74	Není k dispozici.	Škála se zaměřuje na posuzování potřebné podpory pro osoby s různými typy zdravotního postižení (tj. na ty aspekty života, kde je jejich zvládnutí podmíněno určitou podporou). Sleduje 57 běžných životních aktivit, oblast zdravotnické podpory a oblast problémového chování. V současnosti se pracuje také na verzi tohoto nástroje určené pro děti. Normy umožňující přepočítání na standardní skóre jsou zahraniční.

Metoda/schéma	Věk	Rok vydání	Stáří normy (let)	Reliabilita celkového skóru (interní konz.)	Interval spol. celk. skóru (0,05)	Možnost vyjádření adaptivních kompetencí standardním skórem	Informace k výkonu sociálně znevýhodněné či sociokulturně odlišné populace	Popis metody
Škála zvládání dovedností dítěte	není určeno	2014	–	–	–	NE	Není k dispozici.	Zkušenosti s využitím škály jsou při hodnocení adaptivních kompetencí v oblasti sportu osob s postižením. Autorky českého překladu (Francová a Válková, 2014) považují škálu za vhodnou ke klinickým účelům a pro konzultace trenérů, učitelů a rodičů. Škála, v zahraničí vydaná v roce 1979, umožňuje podrobné hodnocení adaptivních kompetencí 180 položkami zaměřenými na tři širší oblasti: soběstačnost, sociálně-vzdělávací oblast a oblast mezilidských vztahů. Umožňuje diferencovat mezi osobami, které jsou v jednotlivých oblastech samostatné, zvládají oblast s dopomocí nebo oblast nezvládají. Umožňuje také posoudit, zda je či není využití dovedností osobou adekvátní. V dokumentaci k českému překladu škály není minimální věk využití uveden, položky začínají na jednodušších adaptivních kompetencích. Ověřovány byly u souboru 9–11letých mentálně postižených dětí. Část položek se zjevně týká samostatnosti klientů v době dospívání a dospělosti. Vyhodnocení probíhá na intervalu spolehlivosti součtového skóru.
Valenta, M. a kol. <i>Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb. Část II (diagnostické domény pro žáky s mentálním postižením.</i> Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3055-3	bez bližšího určení	2012	–	–	–	NE	Není k dispozici.	Publikace obsahuje popis diagnostických domén relevantních pro oblast mentálního postižení, jejich specifika u žáků s mentálním postižením, dostupné diagnostické metody pro posuzování jednotlivých oblastí a ve stručnější podobě popis některých vývojových očekávání a související rozsah podpůrných opatření u předškolních dětí, u některých domén i do pozdějšího věku. Poskytuje informaci o těchto oblastech: smyslová percepce, motorika, lateralita, orientační funkce, intelektuální funkce, pozornost, paměť, fatické funkce, emoce, adaptabilita a sociabilita, konace a aspirace, sebeobsluha. Samostatná kapitola je věnována posouzení rodinného prostředí.
Čadilová, V. a kol. <i>Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb. Část II. (diagnostické domény pro žáky s poruchami autistického spektra).</i> Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3054-6	3–26 let	2012	–	–	–	vyjádření míry úbytku funkce v % (úbytek 25 %, 50 %, 75 %, 100 %) v 8 doménách	–	Publikace obsahuje popis diagnostických domén relevantních pro oblast poruch autistického spektra a jejich specifik u dětí a žáků s poruchou autistického spektra. Odkazuje na dostupné diagnostické metody pro posuzování jednotlivých oblastí. Nabízí hodnotící schémata umožňující popsat míru úbytku funkce v rozpětí 3 až 26 let. Poskytuje informaci o těchto oblastech: 1. Mezilidské vztahy a jednání, sociální a emoční dovednosti. 2. Komunikační a řečové dovednosti. 3. Kognitivní schopnosti a proces učení. 4. Smyslová integrace. 5. Problémové chování (maladaptivní chování, challenged behaviour). 6. Volný čas. 7. Aktivita každodenního života. 8. Motorické funkce.
Vinelandská škála sociálního přizpůsobení	3;0–9;11	1974	> 49	0,59 až 0,86 (dle věku)	–	v hrubých pásmech po 1σ, hranice ≤ 70	Není k dispozici.	Metoda s menším počtem položek, s nerelevantními normami starými více než 40 let; položky vzhledem k jejich zaměření na relativně základní adaptivní kompetence však není nutné považovat za plošně zastaralé. Manuál testu obsahuje dobře využitelný návod pro postup při rozhovoru o adaptivních kompetencích dítěte.
WHODAS 2.0	≥ 18	2016	nerel.	0,98 (zahr. manuál)	–	NE	Není k dispozici.	Krátká metoda (36/12 položek) umožňuje orientační určení limitu aktivity a restrikce participace pociťované dospělým v doménách porozumění a komunikace; mobility; sebeobsluhy; vztahů s lidmi; životní aktivity (domácnost, práce, škola); účasti (participace) ve společnosti. Určena je dospělým osobám a sleduje omezení cíleně ve vztahu ke zdravotnímu stavu osoby. Existuje forma pro sebehodnocení osobou, hodnocení v rozhovoru, hodnocení odborným posuzovatelem.

Tabulka 3: Diagnostické metody a posuzovací schémata odlišného kulturního prostředí/jiných životních podmínek dětí, žáků a studentů do 18 let věku (stav k 30. 11. 2024)

Pro posouzení sociálního znevýhodnění ve smyslu limitované podpory poskytované rodinou ve vzdělávání, dopadu nízkého socioekonomického statusu na vzdělávání žáka, kulturní odlišnosti prostředí dítěte a limitované míry osvojení českého jazyka je v současnosti k dispozici kombinace standardizovaných metod, posuzovacích schémat a metodik posouzení rodiny. Diagnostika v této oblasti využívá také kvalitativních metod (rozhovor s pečovateli, dítětem, pozorování, analýza informací ze školy). Důraz je třeba klást na identifikaci známek možného sociálního znevýhodnění již v předškolním vzdělávání a v prvním ročníku základní školy, nezastupitelnou roli mají v této oblasti pedagogové školy a školní poradenské pracoviště. Z testových metod mohou být využity např. metody diagnostiky rodinného prostředí, zkoušky znalostí v předškolním věku nebo zkoušky jazykových schopností. Využitelné jsou také metody projektivní, které ale v přehledu s výjimkou jedné úzce cílené metody neuvádíme. V následujícím přehledu jsou uvedeny příklady metod, metodik a schémat, které mohou být při posuzování odlišného kulturního prostředí a jiných životních podmínek vhodně využity a existují v české nebo slovenské jazykové verzi. Kritéria uvedená pro posouzení odlišného kulturního prostředí a jiných životních podmínek přímo v metodickém pokynu vycházejí z podrobnějšího popisu aspektů sociálního znevýhodnění, zpracovaného v Konceptu včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí vydané MŠMT v roce 2005 a doplněné o další kritéria získaná studiem literatury o sociálním znevýhodnění. Nově jsou do přehledu doplněny také metody a schémata pro hodnocení ohrožení, traumatu, disociace a úzkosti, které mohou být relevantní při posuzování situace závažněji sociálně znevýhodněných a ohrožených dětí, a testové metody související s výchovným stylem a vztahy rodičů a dětí, které jsou využitelné při posuzování situace v rodině. Mimo diagnostických metod zaměřených na situaci jedince a jeho rodiny lze dále upozornit na existenci dalších zdrojů informací, které umožňují s oporou o data zhodnotit socioekonomický status oblasti, kde dítě žije, a posoudit tak obecně, zda existuje na této úrovni vyšší riziko, že je vzdělávání dítěte ovlivňováno sociálním vyloučením (blíže Mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR, MPSV & GAC, 2015; Čada et al., 2015; Index sociálního vyloučení, MMR, 2023; Mapa vzdělávacího neúspěchu, PAQ Research, 2022).

Metoda/schéma	Věk	Rok vydání	Stáří normy	Reliabilita celk. skóru (interní konzistence) ^{#1}	Možnost vyjádření odl. kult. prostředí a jin. živ. podm. skórem / způsoby vyhodnocení	Informace o výskytu těchto faktorů u majoritní populace/minorit	Popis metody
A-DES Škála disociativních zážitků pro adolescenty	11–18 let	2009	> 15	0,92	průměry a směrodatné odchylky ve věkových intervalech a klinických skupinách, cut-off patologické disociace	–	Disociativní příznaky v adolescenci mohou být důsledkem traumatických událostí v dětství. Umožňuje jedním skórem na základě strukturovaného rozhovoru hodnotit závažnost těchto příznaků, porovnat s průměry a směrodatnými odchylkami pro různě definované skupiny (podle věku, z klinických skupin).
DDD – Dotazník disociace v dětství	5–16 let	2008	> 16	0,86 v zahr. verzi	průměry a směrodatné odchylky ve věkových intervalech a klinických skupinách	–	Umožňuje jedním skórem hodnotit závažnost disociativních příznaků, častých např. u dětí z rodin, kde dochází k fyzickému násilí, sexuálnímu zneužívání, kde je prostředí rodiny či školy odmítavé nebo u dětí odloučených od podpory. Uvádí průměry a směrodatné odchylky skóru pro různě definované skupiny, včetně skupiny dětí zneužívaných/týraných.
Dotazník funkčnosti rodiny (J. Dunovský)	od narození dítěte	1986	–	–	hodnocení v hrubších pásmech funkčnosti rodiny (ve vztahu ke každému dítěti)	–	Posuzovací schéma umožňuje hodnotit rodiny v pásmech podle jejich funkčnosti (funkční rodiny, rodiny problémové, dysfunkční rodiny, afunkční rodiny). Některé aspekty schématu jsou zastaralé, např. kategorizace bydlení. Fungování metody bylo ověřováno empiricky s využitím více výzkumných souborů (děti v běžné pediatrické péči, děti v některých specifických skupinách odvozených zdravotně i sociálně).
Dotazník rodičovského přijetí/odmítnutí PARQ/Control	9–15 let	2019	11 (2011/13)	jedn. škály 0,70–0,94	percentily pro vybrané hrubé skóry, průměry, směrodatné odchylky pro skupiny respondentů	–	Umožňuje křížové posouzení vztahů v rodině (dětí rodiči, rodičů dětmi) mezi rodiči (matkou, otcem) a dětmi (synem, dcerou). Sleduje škály citové vřelosti/projevů lásky, hostility/agrese, lhostejnosti/zanedbávání, nediferencovaného odmítnutí a kontroly.

Metoda/schéma	Věk	Rok vydání	Stáří normy	Reliabilita celk. skóru (interní konzistence) ^{#1}	Možnost vyjádření odl. kult. prostředí a jin. živ. podm. skórem / způsoby vyhodnocení	Informace o výskytu těchto faktorů u majoritní populace/minorit	Popis metody
Dotazník sociální opory u dětí a dospívajících	žáci 3. až 12. ročníku (ZŠ/SŠ)	2005	> 19	jedn. škály 0,84–0,93	průměry, směrodatné odchylky, percentily odd. pro dívky/chlapce	–	Umožňuje získat informace o pěti zdrojích sociální opory dítěte (ze strany rodiče, učitele, spolužáků, kamaráda/ky, ostatních lidí ve škole). Vypovídá o tom, jak často se dítěti opory dostává a do jaké míry je pro něho důležitá.
Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let	8–12 let	2000	> 24	jedn. škály 0,46–0,81		–	Identifikuje styl výchovy v 9 polích, na základě emočního vztahu a řízení.
Identifikace žáků se sociálním znevýhodněním v mateřské, základní a střední škole	děti a žáci docházející do MŠ, ZŠ, SŠ	2024	není	–	zařazení do čtyř výsledných kategorií podle závažnosti sociálního znevýhodnění (interpretace empiricky dle celkového skóru a dílčích hodnocení)	–	Ve spolupráci výzkumného projektu PedF UK a projektu NPI ČR a MŠMT „Podpora rovných příležitostí“ bylo vytvořeno a pilotně ověřeno schéma pro identifikaci žáků se sociálním znevýhodněním v MŠ, ZŠ a SŠ. Schéma umožňuje identifikaci žáků přímo v prostředí škol. Jeho využití je součástí aktivit pracovníků školních poradenských pracovišť, kteří hodnocení uskutečňují ve spolupráci s třídními učiteli žáků. Posuzuje u žáků sedm oblastí, z nichž může vyplývat sociální znevýhodnění žáka (včetně jazykových bariér nebo socio-ekonomického znevýhodnění). Soustředí se negativní dopady, které mají posuzované oblasti na vzdělávání žáka; pro každou sledovanou oblast je v materiálu uvedena charakteristika. V každé z oblastí je žák hodnocen na čtyřstupňové škále, celkové hodnocení pak vede k zařazení žáka do jedné ze čtyř výsledných kategorií. Pro zaškolení pracovníků školních poradenských pracovišť využívajících schéma byl vytvořen a je využíván asynchronní webinář v nabídce Národního pedagogického institutu ČR.
Index ekonomického, sociálního a kulturního statusu (ESCS) PISA	v PISA věk 15 let, lze ale využít v širším věkovém pásmu	2018	(tříletý cyklus výzkumu)	0,65 (2006); 0,59 (2012)	kvantitativní vyhodnocení je možné s využitím dat z ČR; průměry a SD za celý výzkumný soubor uvádí technický manuál PISA	–	Je příkladem výzkumně orientovaného nástroje, který hodnotí v šetření PISA významné aspekty sociální situace dítěte (vzdělání rodičů; vybavenost domácnosti vč. vlastnictví knih; zaměstnání rodičů). Položky z proběhlých šetření jsou v českém znění k dispozici a lze je využít kvalitativně. S využitím dostupných dat lze porovnat situaci žáka vůči žákům v ČR orientačně i kvantitativně (odvození hodnoty ESCS v PISA je ovšem složité a pracuje s daty za všechny země šetření). Pro kvalitativní využití jsou dostupné obdobné soubory dotazníkových položek také v dalších mezinárodních šetřeních, např. TIMSS či PIRLS.
Karta KID	od narození dítěte	2022	nerel.	–	výčet znaků, bez kvantifikace		Karta poskytuje vodítka k identifikaci akutně ohroženého dítěte učiteli, sociálními pracovníky, zdravotníky, záchranáři, policisty či hasiči. Mapuje fyzické znaky špatného zacházení, znaky špatného zacházení projevující se v chování dítěte a znaky rizikového chování pečujících osob. Obsahuje doporučení k postupu při identifikaci rizika pro dítě.
Metodika identifikace sociálního znevýhodnění: posuzovací schéma	v době školní docházky	2015	–	–	–	–	V rámci projektu SPIV bylo ve spolupráci UPOL a organizace Člověk v tísni připraveno schéma pro posuzování sociálního znevýhodnění žáků. Schéma je určeno zejména učitelům. Podrobně popisuje pozorovatelné projevy v chování sociálně znevýhodněného dítěte ve škole pro 21 indikátorů zařazených do 5 širších skupin: materiální podmínky vzdělávání žáka, indikátory spojené s rodinou žáka a jejím socioekonomickým statutem, interpersonální charakteristiky žáka, intrapersonální a osobnostní charakteristiky žáka a školní připravenost v době prvních let docházky do školy. Pro každý z indikátorů je slovně popsán optimální stav a projev znevýhodnění ve třech stupních závažnosti. Metodika doplňuje katalog podpůrných opatření vhodných pro žáky se sociálním znevýhodněním.

Metoda/schéma	Věk	Rok vydání	Stáří normy	Reliabilita celk. skóru (interní konzistence) #1	Možnost vyjádření odl. kult. prostředí a jin. živ. podm. skórem / způsoby vyhodnocení	Informace o výskytu těchto faktorů u majoritní populace/minorit	Popis metody
Parental bonding instrument	dospívající a dospělí	2011	> 13	dílčí škály 0,79–0,85 (jiný český překlad)	percentilová norma škál a možnost stanovit hrubě (ve čtyřech kategoriích) typ výchovy	–	Umožňuje retrospektivní posouzení rodičovské vazby vnímané během prvních 16 let svého života dospělými osobami a dospívajícími. Škála péče sleduje přátelskost a blízkost, škála kontroly ponechávání samostatnosti.
Rapid test sociálnej rizikovosti rodiny	0–12 let	2021	> 3	dílčí škály 0,80–0,97	–	–	Rozsáhlá škála s více než 160 položkami umožňuje sociálním pracovníkům mapovat míru sociální rizikovosti rodiny v sedmi škálách: saturace základních potřeb, fungování rodiny a komunikace, emotivita a vztahy v rodině, výskyt patologických prvků v rodině, ekonomická situace v rodině, vztah rodiny ke vzdělávání a výchově, kompenzační mechanismy přítomné v rodině. Umožňuje posoudit riziko násilí a zanedbávání v rodině v kontextu několika věkových kategorií.
Revidovaná dětská škála zjevné úzkosti	6–19 let	2022	> 2		standardní skóry	–	Obsahuje 4 škály: fyziologická úzkost, strach, sociální úzkost a defenzivita a 2 validizační škály pro ověření hodnověrnosti odpovědí. Využitelné v kontextu tématu doplňkově.
Skóre sociálneho ohrozenia dieťaťa	od narození	1988	–	–		Škála byla využita např. ve výzkumu Kvasnicové et al. (1992) sledujícím prevalenci mentálního postižení v jednom ze slovenských okresů v roce 1987. U dětí bez zřetelné etiologie mentálního postižení byl průměrný skór romských dětí 6,7 a ostatních 1,7.	Škála sociálního ohrožení dítěte byla vytvořena prof. Dluholuckým v 80. letech. Zahrnuje soubor rizikových jevů, kdy kumulace 3 a více bodů je považována za sociálně znevýhodňující. Ze škály je zřejmé, že některá kritéria by s odstupem času byla posuzována odlišně (nebyla by zařazena jako znevýhodňující faktor), přesto je vhodné zde škálu uvést. Posuzovaná kritéria jsou A – alkoholismus v rodině, B – nevyhovující bytové poměry, D – mnohodětnost (4 a více dětí v rodině), E – úmrtí dítěte v sociální souvislosti, I – nízká inteligence matky, neschopnost starat se o děti; M – rodinný stav matky (rozvedená, svobodná, vdova), N – jiné, zřetele hodné sociální faktory, R – příslušnost k romské populaci, T – rodiče trestaní, U – dítě v ústavu (není brán v potaz krátký zdravotní pobyt), V – věk matky nižší než 18 let, Z – nedostatečný zájem o dítě.
Škála měření úzkosti a úzkostlivosti u dětí ŠAD-R	10–15 let	2018	11 (2011/13)	škály 0,86–0,92	percentily, z-skóry, t-skóry; průměry, SD ve věk. kategoriích	–	Tři dílčí skóry úzkosti (fyziologická úzkost, strach, sociální úzkost) a skór defenzivity. Využitelné v kontextu tématu doplňkově.

Metoda/schéma	Věk	Rok vydání	Stáří normy	Reliabilita celk. skóru (interní konzistence) ^{#1}	Možnost vyjádření odl. kult. prostředí a jin. živ. podm. skórem / způsoby vyhodnocení	Informace o výskytu těchto faktorů u majoritní populace/minorit	Popis metody
Škála rodinného prostředí (T-199)	orientačně ≥ 10;0	1986	slovenská norma > 30	uvedena pro dílčí škály od 0,42–0,77	standardní skóry pro jednotlivé škály testu	–	Metoda je škálou sociálního klimatu rodiny. Umožňuje hodnocení v 10 subtestech řazených do tří dimenzí: vztahové, udržování rodinného systému a z hlediska sociálního znevýhodnění významné dimenze osobnostního růstu (subtest podpory samostatnosti, orientace na úspěch, intelektuálně-kulturní orientace, aktivně rekreační orientace rodiny a subtest morálně světonázorové orientace). Některé otázky jsou zastaralé a zastaralé jsou i normy, metoda ale může být základem pro rozhovor s rodiči a dítětem. Na stránce vydavatele je avizováno, že je připravováno další vydání škály.
Škála sociálního znevýhodnění POD	4;0–15;11	(2025) příprava k tisku	1 (2018 až 2023)	pro dílčí škály > 0,7, celkové skóry S, K > 0,8, celkové > 0,87	percentilové normy pro oblast POD (SZ celkově), S (socioekonomický status), K (kulturní zdroje) a zjednodušené percentilové normy pro 4 dílčí subškály. Umožňuje převod na kategorie KZV	Metoda byla v rámci výzkumu administrována cca 550 romským rodičům, v této skupině byly zjištěny sig. vyšší skóry sociálního znevýhodnění	Standardizovaná krátká dotazníková metoda s formami pro rodiče (pečovatele dítěte) a učitele (pedagogického pracovníka). Dotazníky umožňují rodiči a pedagogovi vyjádřit se k souboru položek popisujících hlavní rysy sociálního znevýhodnění. Velikost výzkumného souboru v případě rodičů n > 4000 osob, u učitelů n > 1700 osob. Vytvořena je populační norma. K dispozici jsou rozsáhlé poznatky o fungování metody u klinických skupin (MPVI, hraniční intelekt, ADHD, NKS aj.) a o využití metody při dotazování romských rodičů. Doložen je vztah skóre k řadě proměnných, včetně míry angažovanosti rodiče ve vzdělávání. Součástí metody je anamnestický arch pro vedení rozhovoru s rodičem v případě, že výsledek vyšetření poukazuje na možné sociální znevýhodnění. Doplnková škála umožňuje zhodnocení podpory školy poskytované dítěti rodičem a pedagogem. V teoretické části příručky jsou poskytnuty rozsáhlejší informace k posouzení odlišného kulturního prostředí a jiných životních podmínek, jejich vlivu na vzdělávání a život osoby a podpoře dětí s odlišným kulturním prostředím a jinými životními podmínkami.
Test rodinného systému FAST	od 6 let po dospělost	2005	–	–		–	Manipulační metoda zachycuje rodinné vztahy v typické, ideální i konfliktní situaci; sleduje, jak členové rodiny vnímají kohezi a hierarchii v rodině. Testový materiál obsahuje šachovnici a figurky, které zastupují členy rodiny.
Test rodinného zázemí (T-101)	od narození	1996	–	–	popis dílčích vývojových očekávání	–	Publikace je souborem metodik a postupů k hodnocení kvality péče o dítě. Soubor neobsahuje normy, jsou ale popsána dílčí vývojová očekávání jak k vývoji dítěte, tak k péči rodičů. Formuláře a postupy v souboru umožňují zhodnotit, kterým tématům v péči o dítě má být věnováno více pozornosti. Publikace klade velký důraz na využití kvalitativních postupů a poskytuje doporučení k vedení rozhovorů, intervencím v rodině a možným prostředkům pomoci. Obsahuje schémata pro posouzení psychologických a sociálních aspektů péče o dítě, hodnocení interakce rodiče a dítěte, sleduje sociálně adaptivní dovednosti dítěte, míru integrace rodiny do společnosti aj.
TSCC – Hodnocení traumatických symptomů u dětí	8–16 let	2022	> 2	–	t-skóry	–	Metoda je relevantní pro včasný záchyt traumatu u dětí a dospívajících, kteří mají v anamnéze jednorázovou nebo opakovanou či kumulovanou traumatickou zkušenost. Umožňuje individuální i skupinovou administraci a porovnání vůči aktuální normě. Zahrnuje posouzení na škálách úzkosti, deprese, vzteku, posttraumatického stresu, disociace (zjevná disociace a fantazie) a sexuálních obav (sexuální myšlenky a sexuální distres).
TSCYC – Hodnocení traumatických symptomů u mladších dětí	3–12 let	2018	> 6	–	t-skóry	–	Metoda je relevantní pro včasný záchyt traumatu u dětí, které mají v anamnéze jednorázovou nebo opakovanou či kumulovanou traumatickou zkušenost, včetně těch, které souvisí s ohrožením v rodině či vztazích. Umožňuje individuální i skupinovou administraci rodičům/pečovatelům a posouzení na škálách úzkosti (strach a obavy u dítěte), deprese (smutek), agrese (agresivní chování a vztek), posttraumatického stresu – intruze (vtíravé vzpomínky na traumatický zážitek), posttraumatického stresu – averze (vyhýbavé chování související s traumatem), posttraumatického stresu – nabuzení (hyperaktivní chování, napětí), disociace a konečně na škále sexuálních obav.